

Sed neque iuuat Quietistas Chrysostomi interpretatio: neque enim ait posse aliquem propriam expetere reprobationem: sed principio obseruat in Graecis extare *optarim*, non *optabam*.

LIBER X.

*Potissimam humanorum officiorum regulam
Conscientiam scilicet, declarat.*

CAPVT I.

*Conscientiae notionem exhibet. Grauisissimam de opinione probabili
quaestionem resoluit.*

Est conscientia animi iudicium, eorum, quae interius facimus, per quod vel redargui possint, vel probari.

Eidem morigerari tenemur, si recta, si moraliter certa, si erronea cum ignorantia inuincibili coniuncta, sit.

Quod si probabilis illa sit, nec tuta appareat, haud erit firma humanorum officiorum regula.

Hinc nec sequi licet opinionem probabilem libertati fauentem, altera aequae probabili, quae stet pro lege, relicta.

Conscientiae definitio prima propositone tradita, haud differt ab ea, quam S. Thomas tradit, scribens, (1) est conscientia »iudicium, »seu actus intellectus, quo aliquis applicat suam scientiam practi- »cam, seu dictamen rationis, ad aliquid agendum.« Comparatur autem conscientia, vel cum operibus faciendis, vel cum his quae iam facta fuerunt. Atque horum operum respectu est conscientia testimonium illud, quo iusti eriguntur, ac improbi timore prostrantur; de quo ait Paullus ad Rom. ix. »testimonium mihi perhibente conscientia
»mea.

(1) Prim. Part. quaest. lxxix. art. 13.

»mea.« Relate vero ad opera facienda, conscientia est intima persuasio, per quam iudicamus ea, quae agenda sunt, esse bona, vel mala. Hanc propterea definiunt Scholae: »actus mentis, quo de iis, »quae hic et nunc agenda nunc, iudicamus, an omitienda sint, an »exequutioni mandanda.«

Penes varias autem iudicii nostri condiciones solet conscientia a Theologis diuidi: quemadmodum enim iudicium verum est, aut falsum, ita conscientia alia recta est, alia erronea. Rectam eam dicimus, quae veritati, et aequitati conformis est; videlicet, quae iudicamus bonum esse, ac faciendum, quod reuera est huiusmodi, aut e contrario malum esse, ac fugiendum, quod reuera tale est: eiusmodi est conscientia, quae nobis proponit cultum Deo exhibendum, honorem parentibus praestandum, eleemosynam pauperibus elargiendam: quod si conscientia proponat ut bonum, quod malum est, vel contra tanquam malum, quod est bonum, non rectam, sed erroneam conscientiam dicimus.

Sunt vero rectae conscientiae diiudicandae certi canones; quorum primus est indita singulis aeternae legis participatio; siue lex naturae, quae non sinit rationales creaturas vniuersalia saltem, et communia principia ignorare; et a qua, si opus aliquid discordet, illud turpe sit, atque inhonestum necessum est.

At in iis, quae naturae lumini non sunt obuia, rectam conscientiam dicimus, quae diuinae auctoritati, et voluntati morigeratur; cuius voluntatis septem habere possumus argumenta; vt animaduertit Paullus Comitulus. (2) Haec sunt Sacra Scriptura, Oecumenica Concilia, Christi, Apostolorumque traditiones, Ecclesiae consuetudo, iussa Romanorum Pontificum, Patrum, et Ecclesiae Doctorum vna vox, ac tandem Theologorum in scholis disceptantium vnanimis consensus. Verum si rationi, vel auctoritati diuinae, quam nobis haec signa enuntiant, conscientia repugnet, prauam illam, erroneamque aestimamus.

Sed agnoscimus praeterea plura erroneae conscientiae genera. Enim, vel animus aliquo ex innumeris ad veritatem obstaculis praecoccupatus iudicat vitio esse contaminarum, quod omni culpa caret, et haec est conscientia scrupulosa, et infirma; vel iudicat esse veniale peccatum, quod in se grauisissimum ac turpissimum est, et haec est conscientia, quam laxam, seu dissolutam vocant; vel iudicat es-

Ggg 2

se

(2) In Resp. Moral. lib. v. q. 15.

se graue peccatum, quod suapte natura leue est; et hanc conscientiam Pharisaeicam dicimus, denominatione sumpta a consuetudine inuidiorum Pharisaeorum, qui discipulis vitio dabant, quod spicas euclerent, quod manus, priusquam mensae accumberent, non lauerent, quod futiles seniorum traditiones paruipenderent; vel denique absque vilo sensu, pietatisque respectu approbat atrocissima, et iniquissima quaeque; quemadmodum gentes, quae ignorant Deum, et homicidia, furta, adulteria, aliaque flagitia atrocissima, existimant honesta esse, ac licita. Quam conscientiam sunt qui appellant *cauteriatam*, quoniam similis facta carnibus cauterio inustis, nihil percipere videatur. Malumus tamen obcaecatam dicere, lumini rebellem, et ex crassa, peruersaque ignoratione profectam. Quemadmodum vero haec ignorantia vincibilis, et inuincibilis esse potest, ita duplicem conscientiam erroneam constituit; vincibilem scilicet, atque inuincibilem, quarum prima neminem a culpa excusat.

Quoniam autem omnes hae conscientiae partitiones obiectum spectant; illud nempe, circa quod versatur interioris animi iudicium practicum; inquirendum et hic, quotuplex conscientia sit ipsius iudicii motiuo spectato. Sane praenotio, quae nos ad iudicandum potest pertrahere, aut euidenciam habet, aut morale certitudinem; aut est probabilis, et aperte falsa, et repugnans.

Itaque conscientia, siue animi persuasio, ex praeeconcepta notione veniens, vel erit euidens, vel moraliter certa, vel dubia, vel probabilis, vel improbabilis. Conscientia certa, et euidens est in tima persuasio, quae oritur ex manifesta cognitione; qualem conscientiam habet, qui Deum colit, qui parentes honorat, qui naturalem legem sibi inscriptam intuetur, meditat, ac seruat. Conscientia certa tantum moraliter est, quae procedit ex motiuis, quae etsi euidenter non appareant, firma tamen sunt, et formidinem omnem excludunt; qualis est conscientia hominis illiterati, ac rudis, qui edoctus a Parocho, aliisque, quos nouit probos esse, ac bene moratos, neque contraria mentis persuasionem pulsatus, neque opposita auctoritate, neque contraria aliqua consuetudine, facit quod censet esse a se faciendum.

Hinc patet, posse conscientiam moraliter certam haberi etiam cum errore, dummodo sit involuntarius, uti demonstrant theologi exemplo Iacob ad Liam accedentis. At dubia conscientia est in quantum secernitur a probabilis, dum quis pari rationum momento

li-

liberatus haeret in incipiti, et ab utraque parte cohibet assensum. Est vero dubium, aliud iuris, aliud facti; quod ex terminis appareret. Si vero motiua, quae dubitationem pariunt, perleuia sint, timidosque ad hanc angustiam adigant, ut credant graue scelus, quod in se vel est minimum, vel inculparum, conscientia dicitur scrupulosa. Si autem ex aduerso leui ductus momento iudicet aliquis vel bonum, vel excusabile quidquid probrosum est ac nefarium, habet is quidem latam, peruersamque conscientiam.

Est vero conscientia probabilis, quae graui quidem momento innititur, et ducitur ratione aliqua, vel auctoritate minus spernenda, sed quae partis oppositae formidinem penitus non excludunt. De qua conscientia plura infra dicenda sunt. Conscientia denique improbabilis ex aduerso ea est, quae nulli tali momento innixa, suadet opus aliquod faciendum temere, atque imprudenter. Haec pro primae propositionis pleniori intellectu dicere oportebat.

In secunda propositione adserenda conueniunt fere omnes Theologi, adeo ut superuacaneum sit eam multis communire. Hoc vnum argumentum insequemur, quod nempe, agere contra conscientiam, siue rectam, siue moraliter certam, siue erroneam, semper peccatum est. Docet id S. Thomns, scribens: (3) »Quod omnis voluntas discordans a ratione, siue recta, siue erronea, semper est mala.« Discordare autem a ratione siue recta, siue errante, idem est ac agere contra conscientiam, siue rectam, siue errantem, ut ipse S. Doctor probat. (4) Ex cuius doctrina haec efformatur argumentatio: Bonitas et malitia voluntatis pendet ex obiecto, non quidem secundum suam naturam considerato, sed secundum quod a ratione proponitur: si ergo ratio, etsi erronee, dicet, rem, quae bona vel indifferens est, esse malam, et prohibitam, ac nihilominus voluntas in eam feratur, voluntas erit mala, quia fertur in id, quod apprehenditur ut malum, siue ut prohibitum: si autem ratio dicet, rem, quae mala est, esse bonam ac praeeceptam, nec tamen voluntas eam appetat, voluntas est mala, quia non fertur in bonum, quod apprehenditur ut praeeceptum.

Hoc tamen intelligendum de conscientia proponente aliquid tantum praeeceptum, vel prohibitum: quia etsi conscientia dicet, quod bonum sit vouere castitatem, non erit tamen censendus agere contra conscientiam, qui nolit castitatem vouere; quoniam conscientia

(3) Prim. Sec. Quaest. xix. art. 5.

(4) Ibidem.

tia ei quidem bonum dicitur, sed non dicitur id esse praeceptum. Et hunc sensum tradit etiam S. Thomas. (5) Hanc ipsam veritatem indicauit Paulus ad Rom. XIII. dicens: »Beatus qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est: Quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.« Super quae verba S. Thomas dicit: (6) »Beatus, qui non iudicat semetipsum, id est, cuius conscientia eum non reprehendit, vel condemnat. Qui autem discernit, id est, qui habet opinionem falsam, quod oportuit cibos discernere, si manducauerit, scilicet, cibos, quos reputat esse illicitos, damnatus est, ex hoc quod, quantum in ipso est, habet voluntatem faciendi, quod est illicitum; et sic delinquit proprio iudicio condemnatus, ut dicitur Tit. 3.« cetera.

Atque, quod ad erroneam attinet conscientiam, obligare eam, etiam si sit vincibilis, docet S. Thomas his verbis: (7) »quamuis igitur talis conscientia, quae est erronea, deponi possit; nihilominus tamen, dum manet, obligatoria est, quia transgressor ipsius de necessitate peccatum incurrit. Diuersimode autem recta conscientia, et erronea ligat; recta quidem ligat simpliciter, et per se; erronea autem secundum quid, et per accidens. Dico autem rectam ligare simpliciter, quia ligat absolute, et in omnem euentum: Si enim aliquis habeat conscientiam de vitando adulterio, istam conscientiam sine peccato non potest deponere; quia in hoc ipso, quod eam deponeret, errando grauius peccaret: ea autem manente, non potest praetermitti in actu sine peccato: vnde absolute ligat, et in omnem euentum. Sed conscientia erronea non ligat, nisi secundum quid, et sub conditione: ille enim cui dicitur conscientia, quod tenetur ad fornicandum, non est obligatus, ut fornicationem sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis conscientia remoueri potest absque peccato. Vnde talis conscientia non obligat in omnem euentum; potest enim aliquid contingere, scilicet depositio conscientiae, quo contingente, vterius non ligatur. Quod autem sub conditione tantum est, secundum quid esse dicitur.«

Quae S. Thomae doctrina prae oculis habenda est: ex ea enim apparet, differentiam inter conscientiam erroneam, vincibilem, et in-

(5) In II. Sent. dist. 39. q. 3. art. 3. ad sextum.

(6) Lect. III.

(7) Quaest. XVII. de verit. art. 4.

vincibilem, non in eo positam esse, vt vna liget, nempe inuincibilis, altera, nempe vincibilis, non liget. Quum enim vtraque, licet erronea, iudicet secundum legem Dei hoc esse faciendum, vel omitendum, in obligando, quoad sui sequelam, pares sunt; sed differre in hoc quod conscientia erronea vincibiliter potest, et debet deponi; conscientia vero erronea inuincibiliter non potest, nec debet deponi. Stare autem potest cum obligatione deponendi conscientiam, obligatio operandi secundum illam, dum non deponitur: nam aliunde nascitur obligatio ad deponendam conscientiam, aliunde obligatio operandi secundum illam. Quia obligatio ad deponendam conscientiam non oritur ex ipsa conscientia, sed ex altiori principio: quia nempe ratio naturalis dicitur, quod qui, quum possit, non facit sufficientem diligentiam, eam facere teneatur, atque ignorantiam, quando vincibilis illa est, tollere, nec temere procedere, sed prudenter. At obligatio operandi secundum conscientiam, vt si erroneam, et neutquam contra illam procedendi, ex ipsa oritur conscientia, seu dictamine proponente legem, seu praeceptum, et obligationem eius: vnde, quando talis conscientia non deponitur, semper lex ipsa, vt talis iudicata, vrget, et obligat, quoniam proponitur vt lex. Hinc »si contrarium, tali conscientia manente; agere disponat, quantum in se est, ex hoc ipso habet voluntatem legem Dei non obseruandi: vnde mortaliter peccat: ait S. Thomas. (8)

Tertiam propositionem sacrae praecipis Scripturae demonstrant. Legitur enim Eccl. XXXVII. »ante omnia opera verbum verax praecedat te: et ante omnem actum consilium stabile.« Quo loco verbum verax dicitur veritatis perceptio, vel ratio, iuxta graecam versionem. Igitur, vt quisquis bonam gerat conscientiam, necessum est, vt rationem suorum operum reddere valeat, nec sinat se transuersum agi a cupiditate, passione, casu, aliaue re, quae eum in errorem inducat. Et hocce est monitum praeclearissimum S. Thomae Aquinatis Monachis Fosaenouae datum prope exitum vitae suae; vt testatur etiam Cornelius a Lapide. (9) Certe, eum, qui ducitur opinione probabili, saepe saepius non ratio praecedat, sed error; ac talis error, cuius aliquam habet suspicionem; neque praecedat stabile consilium, sed iudicium fluctuans, et anceps.

Deinde Matth. VI. ait Dominus: »Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.

» Si

(8) Vbi supra.

(9) In locum Ecclesiastici.

» Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum » erit. « Vbi oculus mentis directionem Christus Dominus appellat. Est autem oculus simplex, vt Bernardus exponit; (10) » qui habet » charitatem in intentione, et in electione veritatem. « Ita e regione duo mala oculus nequam constituunt, videlicet, » caecitas, qua fit, » vt veritatem non agnoscat, et peruersitas, qua fit, vt diligat ini- » quitatem; « ait ipse Bernardus. (11) At qui probabile vtrumque amplectitur, is saepe falsam probat opinionem, et deteriora eligens, et quae Deo displicent, non charitate, sed peruersitate ducitur. Itaque est eius oculus nequam, et corpus, id est, vniuersum quod exercet opus, tenebrosus, atque peruersum.

Eandem propositionem demonstrat auctoritas Augustini. Is enim contra Academicos scribens, (12) excutere nititur principium illud; » qui sequitur in agendo probabile, non errat, nec peccat, « demonstrans, eo admissio, licere adolescentibus insidiari pudicitiae vxoris alienae, ac dare operam homicidijs, parricidijs, sacrilegijs, flagitijs, aut facinoribus, quum omnia ab aliquo auctore approbentur.

Post haec (13) scito S. Doctor in haec erumpit verba: » illud est » capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuique metuendum, » quod nefas omne, si haec ratio probabilis erit, quum probabile cui- » quam visum fuerit esse faciendum, tantum nulli quasi vero assen- » tiatur, non solum sine sceleris, sed etiam sine erroris vituperatio- » ne committat. « Atque hanc Augustinianam argumentationem non Academicos tantum, sed et Probabilistas reuincere constat. Enimvero demonstrat Augustinus, iuuenem adulterum haud posse apud sapientissimos iudices damnari, si vera sit Academicorum opinio; propterea quod persuasum esset in Cumano Gymnasio ipsum non peccasse. Quod de alijs flagitijs consimili ratione concluditur.

Hinc ex Augustino ita probabilismum refellimus: si fas sit facere quidquid probabile videtur, immunis prorsus a damnatione, ac supplicio erit flagitiosissimus quilibet, si ad ethnicum iudicem perducatur, quoniam apud ethnicos probabiliter non peccat grauium flagitiorum patratore: et si patrias leges fregisse conuincatur, respondere poterit, se vinculo illarum legum non teneri, quum sibi liceat agere quidquid est probabile: igitur si fas est sequi opinionem probabilem, neque aliquis huic opinioni obsequens poterit reprehendi; quod

Au-

(10) De praeept. et dispensat. cap. XIII. num. 35. (11) Num. 36.

(12) Lib. III. cap. 16. (13) Num. 36.

Augustinus capitale, formidolosum, et cuique viro optimo metuendum vocat.

Neque fauet Probabilistis reponere, ideo Academicos recte ab Augustino refelli, quoniam nulli rei assensum praebentes, quidquid alteri probabile videbatur, agebant, semper dubiam conscientiam seruantes. Nam id renuit Carneades Academiae princeps, et auctor; qui apud Augustinum, (14) » quum vndique premiretur, si » nulli rei esset assensus nihil acturum esse sapientem, attendit sa- » pienter quales illi actiones probarent, easque nescio quarum ve- » rarum similes videns, id quod in hoc mundo ad agendum seque- » retur, verisimile nominauit: idque etiam probabile appellabat. « Ita et Probabilistae, dum inter varias opiniones animo fluctuant, nullique assentiuntur, attendunt, quales actiones probent Theologi benigniores, illorumque adsertum verisimile, quod etiam dicunt probabile, complectentes, imitantur omnino discipulos Carneadis, qui ipso Augustino attestante, (15) » approbant falsa, in quibus imita- » tionem laudabilem rerum verarum animaduertebant. «

Accedunt theologicae rationes. Prima est: Si vera est contrarium opinio, impii, ac idololatrae immunes a culpa erunt seruientes sculptilibus; enim non solum leui, sed etiam apud ipsos ponderosa probabilitate ducuntur. Huiusmodi vero probabilitas nititur parentum insinuationi, maiorum traditioni, patriae, ac regionis consuetudini. Vnde ait Augustinus: (16) » quid faceret puer natus in- » ter paganos, vt non coleret lapidem, quando illum cultum insi- » nuauerunt parentes? Inde prima verba audiuit, illum errorem cum » laete suxit; et quia illi, qui loquebantur, maiores erant, et puer, » qui loqui discebat, infans erat, vnde poterat paruulus nisi maio- » rum auctoritatem sequi, et id sibi bonum ducere quod illi lauda- » bant? «

Fortē reponent Probabilistae, infidelem, cui fides nostra proponitur, non teneri eam admittere, dum eius secta probabiliter apparet credibilis. Reponent, infideles non excusari a colendis idolis, quia non darur de existentia veri, ac supremi Numinis ignorantia inuincibilis. At ex his responsionibus prima, quum laxam nimis doctrinam praeseferat, repugnat Augustino, imo et Dauidi, diuinoque spiritui, qui in ore paganorum ad fidem venientium ponunt lauda-

Tom. III.

Hhh

tum

(14) Eodem lib. cap. XVIII. num. 40. (15) Vbi supra.

(16) In Exposit. Psal. LXIV.

tum Psalmi LXIV. versiculum; scilicet: »verba iniquorum praeu-
luerunt super nos, et impietatis nostris tu propitiaberis.« Secun-
dam vero negant Probabilistarum plurimi: Ex eaque sequitur, solam
inuincibilem ignorantiam excusare a culpa eos, qui ducti opinione
probabili praeceptum aliquod transgrediuntur.

Secunda ratio theologica esto: Sequens opinionem probabilem
imprudenter se gerit. Etenim prudentia est animi affectio, vel mo-
tus, quo intelligit, aeterna superiora esse, et temporalia inferiora;
atque magis appetenda quae superiora sunt, quam temporalia, et
inferiora, vt Augustinus docet: (17) At Probabilistae aiunt, fas esse
propriae libertati indulgere, dummodo adsit probabilitas; quan-
tumvis ex alio capite diuinum virgeat praeceptum: Igitur impruden-
tissime illi praefereunt commodum temporale bono incommutabili, vo-
luntatemque propriam diuinae.

Tertia ratio ex doctrinae nouitate desumitur. Nullus siquidem
pro benigniore sententia auctor laudatur, qui vetustior sit Medina,
et Mercado, ait Auctor Synopsis Tract. Theol. Thirsi Gonzalez.
(18) Incompertam fuisse opinionem hanc de probabilitate ante an-
num 1570. norunt sapientes. Quinimo, ipso Gonzalez auctore, no-
uae huic opinioni nullus Theologorum, quos Iesuitas antea diceba-
mus, ante annum 1597. consensit. Quidni ergo? Amplectenda in
officiorum humanorum praxi recentum Theologorum placita prae an-
tiquorum nominatorumque virorum scitis? Atqui contrarium praeci-
pit Ecclesiasticus cap. xxxix. dicens: »sapientiam omnium antiquo-
rum exquiret sapiens, et in Prophetis vacabit: narrationem viro-
rum nominatorum conseruabit;« cett.: ergo.

Quartam propositionem haec quoque argumenta commonstrant,
quae hucusque sunt proposita. Verum et commonstrant sequentia.
I: Ecclesiastici iii. dicitur: »qui amat periculum, peribit in illo:«
quae verba ad illos spectant, quorum cor duas ingreditur vias, vt
ex contextu Sermonis liquet. Similiter in Epistola i. ad Thessalonicen-
ses cap. v. Paullus scribit: »omnia probate: quod bonum est tene-
te: ab omni specie mala abstinete vos.« Quomodo ergo non pe-
ribit, qui periculo frangendi legem sese exponit, diuinumque prae-
ceptum hominum opinioni praefert? Quonam insuper pacto om-
nem probat spiritum, qui veritatis spiritui resistit, falsum probat, de-
terioraque sequitur?

II:

(17) Lib. i. de Lib. arb. cap. 13.

(18) S. xxii. num. 55.

II. argumentum: docet Nazianzenus, (19) quod nihil nostra in-
teresse debet, si secus plerisque videbitur; sed rei veritatem curan-
dam, quae vel nos condemnabit, vel absoluet. Basilius ait, (20)
stateram, qua ad vitam instituendam vtamur, esse arbitrium libe-
rum, ratione directum, non hominum opiniones, de quibus dictum
est; »mendaces filii hominum in stateris.« Chrysostomus (21) in-
quit, res ipsas esse inquirendas, neque standum multorum opinioni-
bus. Augustinus (22) respondens ei, qui in duabus opinionibus op-
positis versatur; an scilicet, liceat, necne Sacramentum in parte Do-
nati accipere, existimans vtramque opinionem probabilem, et Ca-
tholicorum id negantium, et Donatistarum adserentium, inquit: »hic
»ergo (nempe in Ecclesia Catholica) securus accipiat, vbi et esse,
»et accipi recte certus est; illic autem non accipiat, quod esse qui-
»dem ibi dicunt, sed ibi accipiendum esse non dicunt, quorum sen-
»tentiam decreuit eligere; quamquam etiamsi dubium haberet non
»illic recte accipi, quod in catholica recte accipi certum haberet,
»grauiter peccaret in rebus ad salutem animae pertinentibus, vel eo so-
»lo, quod certis incerta praeponeret.«

III argumentum: Duae opiniones sese inuicem oppugnantes du-
bitationem pariunt; atque in dubiis tutiorem eligere debemus par-
tem, commune edocti proloquium, Iuris regulis, ac Romanorum
Pontificum auctoritate firmatum: Atqui magis tutum esse sequi opi-
nionem, quae pro praecepto, seu lege stat, et in qua nullum oc-
currit peccandi periculum, quam sequi opinionem stantem pro li-
bertate, res est perquam manifesta: illam ergo huic praeferre debe-
mus. Et quidem pronuntiatum illud in maiori propositione assu-
ptum, locum habere in ipsis Iuris questionibus, contra ac Probabi-
listae aiunt, liquido apparet ex Clementina *Exiui*, et Clementina,
Qui praeterea, Clementis V: ac ex capite *Inquisitionis tuae* Innocen-
tii III. Enim duae quaestiones illae Clementi, atque Innocentio pro-
positae, Iuris absdubio erant: videlicet, prior, num FF. Minores te-
neantur sub praecepto lethalis peccati ad ea obseruanda, quae in sui
ordinis regula, verbo imperatiui modi, negatiue, vel positue ap-
posito, inserta sunt: posterior, quid agendum coniugi, quando du-
bitar de valore Matrimonii.

IV. argumentum offert S. Thomae doctrina variis in locis ex-
pres-

Hhh 2

(19) Orat. xxvii.
(20) In Psal. LXI.(21) Hom. in II. Epist. ad Cor. cap. 13
(22) Lib. I. de Bap. cont. Donat. s. 8.

pressa. Ex his vnum selegimus, quem apertioiem iudicauimus; scilicet, vbi quaerit, an licitum sit plures simul habere praebendas. (23) At enim, quaestionem resoluens: "si ille, qui possidet plures praebendas, in quamquam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum; et si manente tali dubitatione plures praebendas habet, periculo se committit, ter sic peccat; vtpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem."

Ac, ne quis existimet S. Thomam agere inibi de conscientia dubia, neutiquam de probabili; ea in mentem ducat, quae ibidem S. Doctor tradit; nempe: "dicendum est ergo, quod quando duae sunt opiniones contrariae de eodem, oportet esse alteram veram, et alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem Magistrorum, habendo plures praebendas, facit contra veram opinionem, et sic quum faciat contra legem Dei, non excusatur a peccato, quamuis non faciat contra conscientiam: aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quod vere licet habere plures praebendas, et tunc distinguendum est: quia aut talis habet scientiam de contrario, et hac iterum peccat contra conscientiam faciens, quamuis non contra legem: Aut non habet scientiam de contrario, sed certitudinem; sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum; et sic si manente tali dubitatione plures praebendas habet, periculo se committit," cetera: ergo, qui operatur ex conscientia probabili, vel sequitur falsam opinionem, et peccat, agens contra legem, quin excusari possit ob inuincibilem ignorantiam, quae non adest: vel sequitur opinionem veram; et in conflictu duarum opinionum item peccat, sese exponens periculo peccandi, quum non habeat talem certitudinem, quae omnem formidinem excludat: vnde necessum est, ne peccet, vt opinio, quam sequitur, adeo probabilis sit, vt ex opposita in nullam dubitationem inducatur, ait idem S. Thomas: (24) At id non posse euenire stantibus duabus opinionibus aequo probabilibus indubitatae rei loco ponendum est. Lepide igitur, hac Doctoris Angelici doctrina perpensa, dixit Amadaeus Guimienius: "haec si vera sunt, vae operantibus ex opinione probabili."

COROLLARIUM.

Nefas proinde esse sequi opinionem minus probabilem stantem

pro

(23) Quodlib. ix. art. 25.

(24) Vbi supra.

pro libertate, in concursu opinionis probabilioris, quae stet pro Lege, ex dictis habemus. In id enim tendunt omnia argumenta praecedentia, vt leui eorum examine cuique innorescit. Illis tamen addere placet, quae sequuntur. Legimus in Scripturis, "qui credit scito, leuis et corde." Ita Eccl. xviii. "Quam angusta porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam." Ita Math. vii.

Legimus insuper, Concilium Lemouicense, agens de Officio S. Martialis, definiisse; "Necessum esse, vt semper iustior, et rationabilior pars praeualeat." Legimus quoque Augustinum Scribentem: (25) "Eas (nempe Christi. Doct.) quae ab omnibus recipiuntur Ecclesiis, praeponendas eis, quas quaedam non accipiunt in iis vero, quae non accipiuntur ab omnibus, praeponendas, quas plures, grauiioresque recipiunt, eis quas pauciores auctoritatis Ecclesiae tenent." Audimus praeterea laras aduersus oppositam Sententiam censuras. Videlicet, Ludouici de Gondrin Archiepiscopi Senonensis, qui coactum septingentorum virorum Synodo, anno 1658. omnium plausu, et suffragiis declarauit. "Doctrinam, quae censet fas esse, neglecta probabiliore, et tutiore, sequi opinionem minus probabilem, et minus turam. . . falsam, et periculosam esse, et innumeris corruptelis viam apperire."

Antistinum etiam, Alectensis, Apiamensis, Conuencarum, Vasatarum, et Censeranorum, qui eodem anno proscribere celebrem Casuistarum Apologiam, declararuntque eiusdem Apologiae auctorem adeo absurda, horrendaque scripsisse, illi innixum principio: "Quod e duabus opinionibus probabilibus ea eligi possit, quae minus probabilitatis praeseferat."

Audimus et aliorum complurium censuras apud Marbesium. (26) Nouimus item proscriptas ab Innocentio xi. propositiones istas: "Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili:" et: "Probabiliter existimo iudicem posse iudicare iuxta opinionem minus probabilem." Postremo nouimus, ipsa ratione duce imprudentissime illos se gerere, qui opinionem minus probabilem sequuntur. Ecquid enim est prudentia? Eam Augustinus definit, quod sit eligendum, et relinendum discretio. Consentit Cicero scribens: (27) "Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarumque sententia." Huius vero praecipium munus est, sag-

(25) Lib. ii. de Doct. Chr. cap. 8.

(27) Lib. i. de Officiis.

(26) Part. i. Sum. Chr. q. 36.

gaciter ea selegere » quibus adiuuatur, ab eis, quibus impeditur, « vt ait Augustinus. Ast, qui opinionem minus probabilem sequitur, ita operatur? Minime id quidem. Igitur maxime imprudens ille est.

CAPVT II.

Probabilist arum argumentationes expediuntur. Varias ex probabilismo ductas consequutiones reiciuntur.

Ergo multifariam Probabilistae suum munire systema pergunt. Primum quidem ea Scripturarum loca adducunt, in quibus Dei praecepta dicuntur iucunda, leuia, et obseruatu facillima. Ita Psal. cxviii. » Iudicia tua iucunda. « Matth. xi. » Iugum meum suauis est, et onus meum leue. « et Epist. i. Ioannis: » Mandata eius grauiam non sunt. « At si fas non esset libertati indulgere, et benigniorem sententiam sequi, Domini praecepta grauiam essent, et eius iugum ponderosum nimis: ergo rigida Antiprobabilistarum sententia est.

Secundo adducunt regulam Caesarei iuris clxxi. » In pari causa possessor prior haberi debet. « Et aliam num. ii. in vi. Decretalium: » Quum sunt partium iura obscura, reo fauendum esse potius quam actori. « Ex quarum prima sic illi argumentantur: Stat homo in possessione suae libertatis: igitur in duarum opinionum conflictu penes ipsum est eligere quod magis liber. Ex alia autem sic ratiocinantur: Iudex in ferendis sententiis non debet reo praescribere poenam, dum in suo foro incertus est de delicto: Neque ergo in foro conscientiae damnari aliquis debet, nisi certa sint patratu criminis argumenta: Vnde immunis a reprehensione est, qui rectitudinis suae opinionem aliquam verisimilem habet.

Tertio obliunt quaedam Romanorum Pontificum rescripta. Nam Innocentius iii. Cap. *Literas* de Rest. Spoliis, interrogatus a Gerardo Archiepiscopo Bituricensi, quid agendum foret de muliere, quae non expectato Ecclesiae iudicio, recesserat a marito, opponens impedimentum consanguinitatis, et viri saecularem, recitatis Sententiis oppositis, ac mediam eligens, inquit: » Nos autem ad praesens nullam de praedictis sententiis reprobamus; nec cuiquam illarum aliquod praedictum ex nostra responsione volumus generari: « Igitur declarauit Innocentius fas esse vtramlibet opinionem secretari.

Item

Item: Alexander III. in iiii. Decret. Tit. xi. de Cognat. Spir. cap. 2. quaerentibus, » an vir, aut mulier, si scierit, vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperint, debeant propter hoc separari: « respondit: » quamuis generaliter sit constitutum, vt debeant separari; quidam tamen humanius sentientes, aliter statuerunt: ideoque nobis videtur, quod siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt ab inuicem separandi. « Ergo Alexander sequutus est opinionem benigniorem stantem pro libertate coniugum, tametsi alia communior esset, et probabilior.

Etiam Coelestinus III. in iiii. tit. xv. capite *Fraternitatis*, excusat sententiam Episcopi Altisiodorensis, qui separauerat Odoardem mulierem a viro, per errorem probabilem. » Sententiam diuortii (inquit) per errorem licet probabilem, nouimus esse prolata: « Censet igitur Rom. Pontifex minime damnandum, qui probabili opinione ductus, falsum approbat.

Quarto auctoritate Augustini arguunt. Aiunt: Augustinus (1) de Baptismo contra Donatistas agens, frequentissime excusat S. Cyprianum, quod sequutus fuerit sententiam de rebaptizandis haereticis, quam indubitatum est fuisse minus probabilem.

Rursus: de coniugiis adulterinis loquens, (2) laudat opinionem aliorum, qui tenebant baptizandum non esse Cathecumenum in mortis articulo constitutum; nec Sacramentum petentem; dicentes, obseruandum quod dixisse Dominum legimus, » nolite sanctum dare canibus: « hac opinione repudiata dicit: » etiamsi voluntas eius incerta est, multo satis est nolenti dare, quam volenti negare. « Opinionem quidem minus probabilem, atque repugnantem sequens.

Postremo ad Hieronymum scribens, dicit, (3) seuerum putare quod in aliis auctoribus legit, » non quia ipsi ita senserunt, sed quia vel per auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. « Augustinus igitur probabilem quandoque opinionem amplexatus est.

Quinto laudant aliorum Patrum testimonia. Ex his, aiunt, Leo Magnus dicit: (4) » in his, quae dubia sunt, vel obscura, id nouerimus sequendum, quod nec praeceptis euangelicis, nec decretis Sanctorum Patrum inueniatur aduersum. « S. Thomas in Quodlibetis

(1) Lib. i. cap. 4.
(2) Cap. xxvi.

(3) Epist. modo lxxxvii.
(4) In Epist. ad Rust. Narbon.

tis (5) concludit: »si ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, sic nec committit se crimini, nec peccat.« Deum, S. Antoninus ait: (6) »qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, peccat mortaliter. Sed si dubitet leuiter quis per modum scrupuli agendo contra tale dubium, non peccat, dum adhaeret opinioni alicuius Doctoris, et habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione.« Laudatur quoque Antonini responsum, quod licet sequi quamcumque opinionem, dummodo sit *magni alicuius auctoris*.

Sexto plurima congerunt argumenta a ratione depromta. Horum I sit: potest a Theologis propugnari absque vilo periculo erroris, ac deceptionis opinio minus probabilis, qualis est in sententia nostra de gratia efficaci a consensu, et de sufficientia attritionis ad gratiam in Sacramento recipiendam: Imo cautum est Sedis Apostolicae decreto, ne Theologi similia adserentes, docentesque, aliqua censura notentur: possumus ergo etiam in praxi opinionem minus probabilem sequi.

II: si eligere debeamus probabiliorem opinionem, possumus quoque minus probabilem eligere: quum enim sit omnium fere Theologorum sententia, quod fas sit sequi minus probabilem, pars docens licere eam sequi probabilior est.

III: qui sequitur opinionem probabilem prudenter se gerit; sequitur enim opinionem conformem rectae rationi, et existimationi virorum prudentum: talis quippe est opinio probabilis: at non peccat qui prudenter se gerit: non igitur peccat, qui sequitur probabilem opinionem.

III: probabilis opinio graui momento innixa est. Rursus: etiam in conflictu opinionis contrariae remanet illa suis rationibus munita: neque in illius concursu falsa dignoscitur: potest ergo eam vir prudens sequi.

V: sententia affirmans, quod liceat sequi opinionem probabilem, qua talem, ab Ecclesia proscripita non est, doceturque a viris doctrina, ac morum probitate conspicuis: igitur ergo eam sequi inculpate non possumus? Praesertim; quum ex eo quod appareat probabilis, non habenda sit sacris Litteris, ac Ss. Patrum doctrinae contraria.

VI: nullum dubium in praxi pulsat conscientiam probabilem, quum iudicio reflexo induat moralem certitudinem. Neque adest peccan-

(5) Quodlib. viii. art. 13.

(6) I. P. Sum. tit. 3. cap. 10.

candi periculum, nisi forte materialiter, quum ignorantia, siue sit inuincibilis, siue eorum, quae scire non debemus, excuset a culpa: licet ergo probabilem opinionem sequi.

VII: opinione tantum probabili vtuntur Medici, dum desperata aegroti valetudine remedium adhibent, quod fortassis accessit mortem. Idem faciunt in belli discrimine Duces exercitus; in causis forensibus Iudices; in mercibus conducendis Institor, ac Tabernarius.

VIII: tenentur religiosi ex opinione probabili morum regulam interdum sibi praescribere. Religiosi quidem viri, quoniam posteaquam se obedientiae voto obstrinxerunt, si eis superior praecipiat quod ipsis minus probabile appareat, dum non constat esse peccatum, tenentur adimplere praeceptum.

Denique si nos ad tenendam opinionem probabiliorem adigamur, necessum quoque erit tutiorem eligere; atque ita omnes genus aliquod vitae aspernum, et durissimum capient, ni velint abripi in gehennam: at haec nimis rigida esse quis non videt? Igitur fas est cuique probabilem opinionem amplecti.

Praecipua sunt haec Probabilistarum argumenta: quibus hoc ipso, quo proposita sunt ordine, respondemus.

Ad I: recte dici Domini iugum suauis, et mandata leuia, atque iucunda; quamuis nobis iuxta diuina eloquia per angustam portam intrandum sit, sine intermissione orandum, nosmetipsos abnegandum. Primo itaque, leue est onus Christi comparate ad praeccepta legalia, quibus abrogatis, vt ait Augustinus, (7) »Sacramentis numero paucissimis societatem noui populi colligauit.« Deinde leuissimum est ob spem retributionis, quae cor nostrum allicit, et inclinat: vnde inquit ipse Augustinus: (8) »iugum discipulis Christi obedientiae merito est suauis, cui seruire est regnare.« Praeterea leuissimum est, quia non timore, sed amore ad hanc legem seruandam pertrahimur, accipientes spiritum adoptionis, non seruitutis.

Postremo, ne omnia persequare, suauis est iugum istud, quoniam Dominus »ipse adiuvat, vt fiat quod imperat,« vt loquitur Augustinus. (9) Atque si diuinae legis iucunditas plenam nobis in opinionum discrepantia relinqueret libertatem, leuis magis, ac lenior foret, si permitteret etiam in dubiis, imo et in noxiis, atque illicitis agere quidquid lubet; et, quod horrent christianae aures, suauior esset lex

Tom. III.

Iii

con-

(7) Epist. nunc LI. II.

(8) Serm. CXXXII. de Temp.

(9) Serm. xcvi. cap. 1.

concupiscentiae, quam spiritus. Sed quis haec abiicienda penitus non videt?

Ad II responderur: Iuris regulas, quibus Aduersarii vtuntur, nequam ipsis fauere. Quod enim ad primam attinet, Gabriel Vazquez, scilicet Probabilista celeberrimus, testatur (10), eam locum habere vnicè in materia iustitiae: alioquin in omni dubio fas esset eligere partem minus tutam, quod perquam absurdum est. Praeterea, quis, nisi audacissimus, possessionis titulum aduersum Deum, eiusque legem obiciat? Quod si possessio obicienda huc etiam est, certe illa stabit pro Deo, eiusque lege, quae sempiterna et inuiolabilis est, nequam pro libertate humana nobis Dei munere collata, vt eidem legi merito obedientiae subiiciamur. Item, nullum habet opinio probabilis possessionis ius aduersus probabiliorum ac tutam, quae ab antiquioribus omnibus probatur, aduersariis fauentibus. Ad extremum è negandum est assumptum probationis: quandoquidem in duarum opinionum conflictu, neque par est causa, quum in altera desit peccandi periculum; neque potest hominis libertas possessionis titulum obicere aduersus legem Conditoris sui.

Aliam autem iuris regulam in obiectione allatam sic exponimus: Definit illa Iudicem non posse infligere reo poenam ordinariam, et pro delicto certo et determinato impositam, quem certo non constat illud delictum perpetrasse: id vero locum minime habet si poenae annexum sit praeceptum aliquod se abstinendi a certo genere officii ac operis, qualis est irregularitas arcens delinquentem a ministerio altaris. Enim si Minister peccatum committat, etiamsi certo non constet de delicto, irregularis censendus est, et debet a ministerio altaris recedere, quando eidem peccato canones poenam irregularitatis praescripserint.

Addendum: disparem longe rationem esse de Iudice in foro externo aduersus reum poenam decentem, et de foro interno conscientiae. Hanc discriminis rationem affert Glossa ex doctrina S. Thomae. (11)

Tertium, quod obiciunt, egregie nostram sententiam firmat. Nam Innocentius III. memorato capite, laudat primum Epistolam Lucii III. relatum eodem titulo, qua decreuit restituendam esse mulierem a viro violenter expulsam exceptione consanguinitatis, non expectata sententia Iudicis Ecclesiastici: neque adesse periculum incestus; quoniam mulier, si habeat notitiam impediendi, nequit debitum petere; si

non

(10) Prim. Sec. disput. 65, cap. 3.

(11) Sec. Sec. quaest. 60, art. 1.

non habet, petere valet; nec maritus reddens, grauius peccat, quia Ecclesiae, cuius Iudicio restitutio facta est, obedit. Quae sane sententia, non pro libertate, sed pro lege de indissolubilitate matrimonii stat.

Quid de Alexandri rescripto? Romanus Pontifex Deus dedit statuerat, vt Luitprandus refert, (12) vt mulieres, quae in Paschae sabato filios suos de Baptismo leuarent, separarentur, dotem reciperent, et post annum alio nuberent marito. Quam sit difficilis generalis haec constitutio, Iurisconsulti omnes testantur. Eapropter Alexander iure, non obstante haec constitutione, sequutus est sententiam aliorum Praedecessorum, qui humanius statuerunt dispensandum cum his; atque sequutus est sententiam probabiliorum Nicolai, quae pro lege matrimonii stat.

Caput praeterea *Fraternitatis* hanc habet expositionem: Episcopus Antiodorensis celebrabat diuortium Odoardis à viro, posteaquam non potuit ab ipso carnaliter cognosci diu cum eodem morata, neque hoc contentus experimento ab utroque coniuge attestato, pleniorum certitudinem desiderans, honestas matronas euocauit, illis sub animarum periculo iniungens, vt Odoardem prudenter inspicerent, esset necne ad viriles amplexus idonea, quae in sua fide constanter adseuerauerit, quod non posset Odoardis mater aut coniux esse. Hinc Episcopus morali certitudine detegens impotentiae impedimentum Odoardem a marito seiunxit. Posthac autem euenit vt huiusmodi impedimentum nullum agnosceretur; et Caelestinus pronuntiauit matrimonium Odoardis cum primo viro validum extitisse, affirmans sententiam diuortii latam ab Episcopo fuisse per errorem probabilem. Ast probabilis error hoc loco dicitur, non quod fuerit ex conscientia opinatiua, sed quod innixus fuerit argumentis olim moraliter certis; tametsi postmodum euanuerat. Nullum ergo ex Pontificum rescriptis Probabilismo robur accedit.

Quartum argumentum ex variis Augustini testimoniis efformatum, facile expeditur. In priori enim loco excusat S. Doctor Cyprianum, et "quia erat filius pacis Ecclesiae; ideoque pro falso dogmate non violata charitate pugnabat; et quia sanguine abstersit maculam "si qua "in eius lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepserat; ac tandem quia ei consensere octingenti ferme Coepiscopi, "neque plenarii Concilii sententia quid hac in re sequendum esset totius Ecclesiae consensus "firmauerat. Additque (13) exemplum Petri, qui co-

lii 2

egit

(12) In eius vita

(13) Lib. IV. cap. 6.

egit gentes iudaizare, non omnino irreprehensibiliter, ut ipse Augustinus demonstrat. (14)

In libro autem de coniugijs adulterinis tradit S. Pater sequendam probabiliorum opinionem, atque Cathecumenum baptizandum esse; docens locum in illo non habere Domini sententiam, » nolite Sanctum dare canibus; « quemadmodum non habet locum in pueris, qui propriam nequeunt exprimere voluntatem.

Demum, in Epistola ad Hieronymum validissime probabilissimum oppugnat. Docet siquidem, » solis Scripturarum libris, qui canonici appellantur, hunc timorem honoremque deferendum, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credendum » sit. Docet, alios ita legendos, » ut quantalibet sanctitate doctrinaque » praepolleant, non ideo verum putandum sit quia ita ipsi senserunt, » sed quia vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod » a vero non abhorreat, persuadere poterunt. « Quid robustius in Probabilissimi oppugnationem?

Quintum, ut soluamus, verissimum esse principio ponimus, quod S. Leo scribit, in dubijs eligendam esse opinionem, quae euangelicis praeceptis, Patrumque decretis non aduersetur: ast non inde apte consequitur, licitum esse operari dum conscientiam pulsat dubium, grauisque suspicio; alioquin recta foret etiam conscientia fluctuans, ac dubia, quod nullus adserit. Itaque discernendum quod Leo iubet, ab eo quod supponit. Iubet, ne sequamur opinionem sacris litteris, et Patribus contradicentem: supponit, nos satis operae in veritatis inquisitione locasse, ac percipisse nullum esse peccandi periculum in opinione, quam sequimur; quod in conflictu duarum aequae probabilium fieri non potest.

Quod vero de S. Thoma in eodem argumento dicitur, ineptissime quidem dicitur: Aperte enim ibi Angelicus Dr. probabilissimum oppugnat: Enim scribit, quod faciens contra legem non excusatur a peccato, quamuis non faciat contra conscientiam: si vero eligat opinionem veram, et legi consonam, docet nullum peccatum committi, dummodo contrariae opiniones in dubitationem non inducant; quoniam tunc non operatur contra legem, neque contra conscientiam. Ergo ex S. Thomae doctrina peccat, qui opinionem legi contrariam, etsi probabilem, eligit.

Desumptum tandem ex S. Antonino argumentum nullius ponderis esse plurima euincunt. I: quod loquitur, ibi de conscientia scrupulo-

(14) In Epist. ad Hieron.

sa, quam ex leui motiuo prodeuntem deponendam esse commonet. II: quoniam dum exigit necessarium esse ad peccatum vitandum, ut qui adhaeret opinioni alicuius Doctoris, habeat rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita, aperte damnat aequae probabilem, aut minus probabilem stantem pro libertate. III: quia inibi ad bonam conscientiam has condiciones requirit; ut qui tenet vniam partem alicuius opinionis, habeat pro se notabiles Doctores; ut eiusmodi opinio non sit contra expressam Sacrae Scripturae auctoritatem, nec contra determinationem Ecclesiae Catholicae; ut ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum; ut formet sibi bonam conscientiam, et credulitatem de eo, quod credit, tanquam de probabiliori parte; tandem, ut inquirat an sufficienter moueatur ad hoc quod est licitum. Quae sane condiciones aperte demonstrant, S. Antoninum vnice probare tutiorem, ac probabiliorum sententiam. Perperam igitur, friuole, atque insulte etiam, nobis Antoninus obicitur.

Hinc habetur, responsum illud, quod Antonino tribuitur, si tamen genuinum est, eodem pacto pro conscientia scrupulosa tenere, neutiqum pro dubia ac probabili: nisi velimus Antoninum secum pugnare.

Sextum argumentum, ex multis argumētis conflatum, haud possumus paucis soluere. Ad primum ergo dicimus: aequiuocatione laborare quod in eo probandum suscipitur. Etenim plurimi Theologi propugnant opiniones quae alijs sunt minus probabiles: verum nullus Theologorum eas opiniones amplectitur, alijsque tradit, nisi quae sibi videntur probabiles. Sic ex. gr. qui tenent gratiam esse efficacem a consensu, verisimilius esse existimant, quod gratia ab intrinsicis suis efficacibus libertatem euertat; et qui tenent attritionem sufficere, putant hanc Patrum Tridentinorum mentem fuisse.

Itaque si minus probabile accipiatur pro eo, quod tale alijs videtur, vera erit antecedens propositio: non ita si accipiatur pro eo, quod tale apparet sibi ipsi. Vnde intorqueri haec ipsa argumentatio in arguentes valet: nam tametsi Doctor aliquis defendat, ac tradat opinionem ab alijs reprobata; non tamen, si prudens, et verax sit, assensum praebet eidem opinioni, neque eam propugnat, nisi sibi videatur, aut certa, aut saltem verisimilior. Ergo quamuis nonnulli sequantur in praxi opinionem alijs minus probabilem; prudenter non se gerunt, nisi opinio ea saltim probabilior ipsis appareat.

Quod si Scholarum opiniones ad fidem morestae non pertineant;

latissima quoque disparitas occurrit: scilicet quia disputamus de opinabili, vt a verisimili trahamur in veritatis agnitionem: ast nefas est opinionatiue operari, ne imprudenter in peccatum labamur. Docet id S. Thomas. (15)

Secundo argumento nihil est futilius. Nec enim scriptorem vnum ante annum 1570. adsignare oblicientes poterunt, qui licere opinionem minus probabilem amplecti dixerit. Imo nec omnes, qui stare pro probabilistis videntur, reuera illis subscribunt: nam vel probabile ita describunt, vt non sit tale quidquid non innitur momentis validioribus; vel loquuntur de opinionibus stantibus vtrouique pro lege; vel exigunt conditiones paullo supra ex Antonino relatas, vel apponunt hypothesim, si opinio in probabilitate persistat, quod euenire nequit in concursu opinionis aequae probabilis.

Ad haec: contingere quandoque potest, vt magna Ecclesiae pars, nedum in disciplinis moralibus, sed etiam in Fidei dogmatibus a veritate exorbitet; quo in casu saniori parti accedendum, inquirenda veritas, peccati periculum vitandum, et sedulo cauendum ne ad malum faciendum turbam sequamur. Non enim numero, sed pondere haec medienda sunt. Neque valet contradicentium caterua maiorem probabilitatem opinioni tribuere.

Tertium omnimode falsum est in quaestionis sensu et intelligentia: Si enim loquamur de opinione probabili in conflictu aequalis, aut probabilioris, imprudentissime se geret ille, qui opinionem illam probabilem in praxi sequatur. Nam primo, non expenditur opinio opposita, non inquiritur veritas, ac voluntas non a ratione recra, sed a se ipsa inconsiderate flectitur ad agendum. Adest praeterea peccandi periculum, mens ex opinionum contrarietate in dubitationem inducitur, et quum opiniones oppositae consimili momento nituntur, nequit recte inter veritatem, et falsitatem discerni: postremo, quia dum abicitur opinio stans pro lege, non seliguntur optima, inferiora superioribus praeponuntur, nec habetur accurata eligendorum, reiciendorumque discretio.

Quarti haec et solutio. Quod probabilis opinio in alterius occurru haud innixa est graui momento: non est enim graue momentum, cui aliud eiusdem ponderis contraponitur, nec opinio apta est ad moralem certitudinem animo ingenerandam, nisi suffulta sit validioribus, quibus trahamur, momentis.

Quod

(15) Quod lib.iii. art. 10.

Quod additur argumento facilius encuratur. Etenim in concursu opinionis contrariae, etsi quae pro libertate stat, probabilis remaneat, aut in se, aut in aliorum mente, non remanet tamen probabilis in mente operantis, qui hinc inde varietate opinionum distrahitur: et quidem morum, officiorumque regula non conscientia aliena est, sed propria.

Ad quintum dicendum: iam ab Ecclesia definitum; quod non liceat sequi opinionem tenui innixam probabilitati. Proscripsit enim Innocentius XI. hanc adsertionem: (16) »generatim, dum probabilitate, »sive intrinseca, sive extrinseca, modo a probabilitatis finibus non »execatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.« Et Alex. VII. hanc aliam: »si liber sit alicuius iunioris, et moderni, debet »opinio censi probabilis, dum non constet reiectam esse a Sede A- »postolica tanquam improbabilem.« At tenuis euadit probabilitas, quando ab aequali, vel maiori oppugnatur: ideoque licet sententia quorundam recentiorum non sit expresse damnata, ex alia damnata reiciit debet, atque repudiari. Quod enim ex falso directe sequitur, falsum merito reputatur secundum regulam a Cl. Melchioro Cano constitutam. (17) Quamquam Ecclesiae silentium nos impellit ad inquirendam absque dissidio veritatem, non est autem officiorum dirigendorum regula fixa; alioquin opinio alicuius iunioris censenda erit probabilis, dum non constat reiectam esse tamquam improbabilem ab Ecclesia ipsa; quod est damnatum ab Alexandro VII. (18)

Ad id quod additum erat, liquet ex dictis, in opinionum conflictu vnam apparere alteri contrariam, quae probabiliter Scripturae, et Patribus est consentanea; quamquam neutra appareat aduersa Patribus, et Scripturis: quod sufficit, vt quae minus probabilis est, eligi valeat.

Ad sextum respondendum: certitudinem illam ex iudicio reflexo exortam, esse potius deceptionem singularem; ac dum oppositae inter se opiniones animum pulsant, nullam nisi culpabilem ignorantiam adesse, quum occurrat probabilis opinio contraria, ac praeepto conformis, quam plenissima libertate repellimus; proinde committitur peccatum, etiam formaliter.

Quae in septimo argumento laudantur exempla, Probabilisimum euertunt. Medicos enim grauius peccare, si probabilis non adhibeant medicamentum, Vasquesius ipse restatur. Quod et de exercituum ductoribus, aliisque adserendum. Quod si minus probabile allquando eligant, erit id, non in mente operantium, sed in re, vt dicitur, et ex

par-

(16) Anno 1679. (17) Lib. xii. (18) Proposit. xxvii.

parte obiecti : alias imprudenter nimis se gerent.

Octauo argumento hoc pacto occurrimus. Posse Religiosum probum , ac timoratum ad praeceptum Superioris prudenter exuere dubitationem : imo iudicium suum deponere debet , animaduertens superiores Dei vices gerere , et pro nobis vigilare , quasi rationem pro animabus nostris reddituros. Quod si, his non obstantibus, valido praecedentis opinionis iudicio adhuc premeretur : haud posset , conscientia repugnante , cuiusuis hominis exequi mandatum.

Ad vltimum expedita responsio est : Enim si opinio minus tuta probabilior sit ; qui illam sequitur prudenter se gerit , quum firmissima ratione moueatur ; proindeque peccandi periculo non se exponit. Quod si opinio sit tuta in se , qualis est sententia probans coniugium , vitamque laicalem ; sed tamen alicui videretur ob sui conditionem , proximumque discrimen peccato obnoxia , haud dubium , quod is debeat arctioris vitae institutum amplecti , nisi alia periculum vitandi suppetat via.

COROLLARIUM.

Excisa vero fallaci , sensibusque indulgente probabilitatis doctrina , mala item innumera , quae ipsa protulit germina , vna simul euulsa arbutramur. Quae vero haec ! Ex innumeris pauca haec in exemplum ducimus. Licet , eum , qui nobis aliquam iniuriam intulit , interius odio habere , dummodo exterius debita eidem impendamus officia. Licet homini concubinatio suam retinere concubinam , si haec illi vtilis valde sit , vt laetam ducat vitam , atque , vt cibos ei pareat , neque alia facile adiuuentri valeat famula , quae similia praestet. Licet viro Theologo aliis proponere sententiam , quem sibi falsam esse persuadeat , dum illam aliquis Doctor propugnet. Licet viro laico varios adire confessarios , donec inueniat vnum , qui ad eius lubitum resoluat , si afficiatur firmo animo nihil gerendi conscientiae probabili aduersum. Quid multis ? Licet subdito vitae Principis insidiari , si durum eius dominium fuerit. Nihil horribilius.

EXPLICIT.

MONITVM. *De Sinensium ritibus multa reapse fueramus loquuti in capite 4. libri IX. Ea vero missa postea volumus , quum capitulis titulus praelo iamiam commissus fuisset , vt odiosam controuersiam declinarem.*

